

10 Ιουλίου 1863.

Μοῦσα τῆς ἐπιφυλλίδος! ἄς φύγωμεν, ἄς φύγωμεν ἀπὸ τῆς κατηραμένης ταύτης χώρας, ὅπου ἡ ἀδελφοκτονία ἔχει ἴδρυσεν τὸν θρόνον τῆς, ἐξορίσασα πᾶσαν ἀρετὴν, πᾶν γενναῖον καὶ ὑψηλὸν αἶσθημα. Ἄς φύγωμεν! αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἀδελφοκτονίας μοι εἶναι ὀδυνηραὶ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰς ἀποφύγωμεν. Εἰς ἐκάστην γωνίαν μία κηλὶς αἱμάτων μοι παρεμποδίζει τὴν διάβασιν· ἀλλάσσω τότε δρόμον, διότι φοβῶμαι νὰ καταλαμβάνω ὅταν ἀναλογισθῶ ὅτι πατὴρ ἐπὶ αἱμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δύσκολον εἶναι νὰ μὴ ἀπαντήσω τὰ ἔγγραφα τῆς ἀδελφοκτονίας. Ἐκάστη οἰκία φέρει ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς τὰ ἔγγραφα τῆς λύσης καὶ μανίας μας, ἀπὸ δὲ τῆς ὑδρορρέας μῖα ἐξ αὐτῶν ἀντὶ ὀμβρίμου ὕδατος ἐχύθη θερμὸν αἷμα! Ἄλλως τε ποῖα θέληγντρα ἔχουσι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην αἱ Ἀθηναίαι; Ὁ μικροφόνος Ἄρης κατετρόμαξε τοὺς πάντας, ἰδίως δὲ ἡ βραγχνὴ καὶ ἀγρία φωνὴ του κατεπτόησε τὰς δειλὰς περιστεράς τῆς πρωτεύουσας, αἵτινες ἐγκαταλείψασα τὰς φωλεάς των, μετέβησαν εἰς ἄλλας χώρας, ὅπου ἡ ἀγρία τοῦ πολέμου φωνὴ δὲν ἀκούεται, οὐδὲ κηλίδες αἱμάτων καταμολύνουσι τὸ ἔδαφος.

Τούτου ἕνεκα ὁ Πειραιεύς κατέστη ὁ κληρονόμος τῶν Ἀθηναίων. Μὴ ἔχων τὴν κακὴν τύχην νὰ ἦναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, μένει πάντῃ ξένος εἰς τὰ φονικά δράματα, τὰ ὅποια παρασκευάζουσιν οἱ πολιτικοὶ τῆς. Μόλις μίαν ὥραν ἀπέχει ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας, καὶ ὅμως ἐνῶ εἰς τὰς Ἀθήνας οὐδεὶς ἐτόλμα ἐπὶ δύο ἡμέρας νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας του, ἐν Πειραιεῖ, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἀμέριμνοι καὶ ἄφοβοι διεσκέδαζον παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Εὐπλοίας Ἀφροδίτης, καὶ ἐλεεινολόγουν μόνον τὴν τύχην τῶν Ἀθηναίων, ὅτε ἐβλεπον τοὺς φυγάδας καταφθάνοντας ἀγγελιδὸν ὅπως σωθῶσιν ἐν τῇ πόλει των.

Ἦδη ὁ Πειραιεύς ἀνθεὶ καὶ ἀκμάζει· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ δυστυχία τῶν Ἀθηναίων φέρει τὴν εὐτυχίαν ἐκείνου. Ὅταν αἱ Ἀθηναίαι καταληφθῶσιν ὑπὸ μανίας τινος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καταφύγουσιν εἰς τὸν εἰρηνικὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ καὶ ὁ λιμὴν αὐτοῦ πληροῦται πολεμικῶν πλοίων ἐρχομένων πρὸς σωφρονισμὸν τῆς ἀντάρτου πόλεως,

καὶ τότε τὸ ἐμπόριον κινεῖται, πολὺς δὲ χροὸς διαχέεται ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν υἱῶν τῆς Ἀμφιτρύτης· αἱ μουσικαὶ τότε τῶν δυνάμεων πάσης τῆς Εὐρώπης κατακτατοῦσι τὰς ἀκοὰς τῶν ἐν Πειραιεῖ διατρίβόντων, ἐν δὲ τῇ πλατεῖᾳ τῆς Τερψιθέας Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ρῶσσοι καὶ Ἰταλοὶ σπεύδουσι νὰ προσφέρωσι τὴν λατρείαν των εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὠραιότητα, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε μόνον ἐγίνωσκον ἐκ τῆς ἐν Λούβρῳ Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, ἢ ἐκ τῶν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ τριῶν Μοιρῶν τοῦ Παρθενῶνος, ἢ τέλος ἐκ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀφροδίτης τῶν Μεδίκων. Τοῦτο ὀνομάζεται κατοχή. Ἄν ἡ Ἑλλὰς τρομάξῃ ἀκούουσα τὴν λέξιν ταύτην, ἂν οἱ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενεῖς ὀρίττωσιν εἰς τὸ ἄκουσμά της, οἱ Πειραιεῖς, οἵτινες εἶδον ἐκ τοῦ πλησίον τὸ θηρίον καὶ ἤγγισαν αὐτὸ, ὁμολογοῦσιν ὅτι οἱ ὄνυχες αὐτοῦ καὶ οἱ ὀδόντες του δὲν εἶναι τόσοι σαρκοβόροι ὥς διαθρυλλεῖται. Πολλοὶ μάλιστα λέγουσιν, ὅτι τὸ ἔτος 1854 ἀναφέρεται παρὰ τῶν Πειραιέων ὡς ἐποχὴ χρυσοφόρος, καὶ ἐπομένως ὡς ἐποχὴ διεγείρουσα εἰς τοὺς ἐμπόρους τοῦ Πειραιῶς προσφιλεστάτας ἀναμνήσεις.

Πρὸς τούτοις, ἡ ἐν Ἀθήναις διατριβὴ παρέχει καὶ ἑτερόν τινα κίνδυνον. Ἡ Συνέλευσις ἀφοῦ προχειρίσῃ ἅπαντα τὰ μέλη αὐτῆς ὑπουργοὺς, ὅπερ θὰ συμβῇ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐξέρχεται τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου εἰς πᾶσαν ὑπουργικὴν ἀναγέωσιν, καὶ μὲ κλεισμένους τοὺς ὀφθαλμούς θὰ ζητῇ ὑπουργοὺς καὶ θὰ συλλαμβάνῃ τοὺς διαβαινόντας, καὶ τότε δυστυχία εἰς ὃν τινα ἐμπέσῃ εἰς τὰς ἐξακοσίας χεῖράς της. Ἡ νομίζετε ὅτι τὸ νὰ γενῇ τις σήμερον ὑπουργὸς εἶναι μικρὸν δυστύχημα;

Ἄλλοτε εἰς τὰς εὐκλείας τῆς συναλεύσεως ἡμέρας αἱ Ἀθηναίαι εὗρισκον τοῦλάχιστον διαφέρον εἰς τὰς συζητήσεις της, καὶ τὸ κοινὸν ἔτρεχεν ἀκουράστως, καὶ παρηγορήσατο ὁλοκλήρους ὥρας εἰς τὰς συνεδριάσεις της. Ἀλλ' οἱμοὶ! τὸ κοινὸν σήμερον γρέφεται πρὸς ἄλλους νέους θεοὺς, διότι οἱ παλαιοὶ τὸ ἀθηδίασαν, καὶ ἤδη ἡ συνέλευσις μένει «μὲ τοὺς Νάρθηκας ἐρήμους, μὲ ῥιμμένα τὰ τεμένη.» Ἀληθῶς ἀθλία τις μουσικὴ παιανίζει ἐκάστην κυριακὴν ἐν τῇ κατ' εὐφημισμὸν ὀνομασθείσῃ πλατεῖᾳ τῆς Ὀμοιοίας, ὅπου συμπεριδινοῦνται φύρδην μίγδην ἵπποις τε καὶ πεζοὶ καὶ ἐν ἄρμασιν· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κινδυνεύεις νὰ καταπατηθῇς ὑπὸ γαυριωνιῶς τινοῦ ἵππου, ἢ νὰ κατασυντριβῇς ὑπὸ τὸν τέταρτον τροχὸν ἀμάξης τινος ἂν δὲν μετράς διὰ τοῦ διαβήτου ἕκαστον βῆμά σου. Ἡ μόνη ἀ-

ληθής ψυχχωγία, ἥτις ἔμεινεν ἐν Ἀθήναις, εἶναι ψυχχωγία διὰ τοὺς φίλους τῆς ἀρχαιοτήτος καὶ τῆς τέχνης, καὶ ταύτην παρέχουσιν οἱ παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν Ἀθηνῶν ἀνακαλυπτόμενοι ἀρχαῖοι τάφοι. Ἐκεῖ πορευόμενός τις, καὶ βλέπων κατὰ σειρὰν τοὺς προαιώνιους ἐκείνους λίθους καὶ ἀναγινώσκων τὰς ἐπιταφίους ἐπιγραφάς, μεταφέρεται εἰς τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῆς Ἑλλάδος· τότε λησμονῶν τὸ παρὸν καὶ τὰς ὁδύνas του, αἰσθάνεται ἡδονὴν μετρίαν μὲν ἀλλ' ἄμικτον λύπης. Ἰδὲ τὸν τελευταῖον ἐκείνον λίθον, τὸν ἐσχάτως ἐκχωσθέντα· εἶναι ἀπλοῦν ἀνάγλυφον εὐτελοῦς τέχνης, ἄνευ ἀετώματος ἢ πλαισίου, ἄνευ βάρους τέλος πάντων, ἄνευ ἐπιγραφῆς, καὶ ὅμως ἢ παράστασις ἔχει τι τερπνόν. Παρὰ μικρὰν τινα τράπεζαν πεπληρωμένην βρωμάτων καὶ καρπῶν κάθονται δύο εὐσχαρκεῖ γέροντες, καὶ ἐκατέρωθεν αὐτῶν δύο νεάνιδες. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀναγλύφου φαίνεται φθάνον τὸ πορθμεῖον τοῦ Χάρωνος, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ὀκλαδὸν καθήμενος γέρον πορθμεὺς του τείνει τὴν χεῖρα καὶ λαμβάνει τὰ πορθμεῖα παρὰ τοῦ ἐνὸς τῶν παρακαθημένων εἰς τὴν τράπεζαν. Ἡ παρ' αὐτὸν καθεζομένη γυνή, στηρίζουσα τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του, παρκινεῖ αὐτὸν διὰ τῆς ἄλλης εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν πορθμεῶν. Ἡ μορφή τοῦ Χάρωνος οὐδὲν ἔχει τὸ φοβερόν· εἶναι καὶ οὗτος εἰς γέρον, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ, φέρει δὲ μανθῦν ἄνευ χειρῶν, καὶ εἶναι ἀτελέστερον τῶν λοιπῶν προσώπων ἐξεργασμένος. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ λιθοξόος, λησμονήσας ὅτι ὁ ἐρέτης τοῦ ἐλαφροῦ πλοιαρίου εἶναι εἰς καὶ μόνος, ἐσημείωσε τέσσαρας κώπας εἰς τὴν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ὥστε ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἄλλαι τέσσαρες θὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἐτέραν τῶν πλευρῶν, θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀκτίον τοῦ Χάρωνος ἐκινεῖτο δι' ὀκτὼ κωπῶν, ἃς βεβαίως δὲν ἐδύνατο ὅλως νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν μόνος ὁ Χάρων. Τοῦτο εἶναι ὅθεν προφανὴς ἀπροσεξία τοῦ τεχνίτου.

Ἀλλὰ πᾶς τις ἐρωτᾷ μετὰ περιεργείας, ὁποῖός τις ἦν ἄρα ὁ Διονύσιος ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ πολυτελοῦς τάφου τοῦ ὁποίου τοσοῦτοι στίχοι ἐγράφησαν ὅπως δηλώσωσι τὴν λύπην, ἣν ἔφησεν ὁ θάνατός του εἰς τοὺς φίλους, τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς; Ὁ καλὸς ἐκεῖνος ταῦρος, ὁ ἐν σπασμωδικῇ κινήσει ἰστάμενος ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ τάφου, τί ἄρα δηλοῖ; ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν θάνατον τοῦ πολυκλαύστου Διονυσίου, ἢ εἶναι ἀπλοῦν τῆς νεότητος καὶ ῥώμης τοῦ ἐνταφιασθέντος ἐμβλημα; Τίποτε δὲν μᾶς λέγουσι περὶ τούτου, οὐδ' οἱ ἐν

τῷ θριγκῷ στίχοι, οἱ δημοσιευθέντες ἄλλοτε ἐν τῇ Χρυσάλλιδι, οὐδ' οἱ ἐν τῷ βάρῳ, οἵτινες ἔχουσιν ὡς ἔπεται·

«Σῶμα μὲν ἐνθάδε σὸν, Διονύσιε, γαῖα καλύπτει,
Ψυχὴν δ' ἀθάνατον κοινὸς ἔχει ταμίας.

Σοῖς δὲ φίλοις καὶ μητρὶ κασιγνήταις τε λείλοιπας
Πένθος ἀείμνηστον σῆς φιλικῆς φθίμενος.

Δισσαὶ δ' αὖ πατρίδες ἢ μὲν φύσει, ἢ δὲ νόμοισιν
Ἐξερχαν πολλῆς ἔνεκα σωφροσύνης. »

Ἐκ τούτων τῶν στίχων μαθητόμεν μόνον ὅτι ὁ Διονύσιος οὗτος ἦν τις τῶν μετοίκων, διότι εἶχε δισσὰς πατρίδας καὶ ὅτι ἦν ὁ μόνος ἄρρεν γόνος τῆς οἰκογενείας, διὰ τοῦτο ἔστησεν ὁ θάνατός του ἀπαρμυητοὺς τὰς τε ἀδελφάς καὶ τὴν δυστυχῆ μητέρα· οὐδ' ἦτο βεβαίως τις τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, διότι ἡ ἱστορία οὐδόλως μνημονεύει τι περὶ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δὲ ὅπου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πανσανίου, ἐφαίνοντο οἱ τάφοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθη ἐξ ἐκείνων οὐδ' εἶναι ἐλπίζει, πιστεύομεν, ἢ ἀνακαλυφθῆναι. Τὰ μεγάλα ὀνόματα ἐπισφύρουσι, φυσικῶς τῷ φθόνῳ καὶ τὴν ὀργῇ τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν· διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἄσχημα ὅλως ἀσήμενων ἀνδρῶν μνημεῖα διεβιβάσθησαν ἀλώβητα μέχρις ἡμῶν, κατεστράφησαν πάντα τὰ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ὁ χρόνος ὀλιγοῦρε φαίνεται νὰ ῥίψῃ τὰ βέλη του κατὰ τοιοῦτων ἀσήμενων λίθων. Ἄλλως τε δὲ, τί πλεῖστον θὰ ἐμαυθάνομεν περὶ Περικλέους τοῦ Ξανθίππου, καὶ Σωκράτους τοῦ υἱοῦ Σωφρονίσκου, ἂν ἐπὶ τινος λίθου ἀνεγινώσκωμεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν; Μὴ ὀλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶναι ἀνεξάλειπτος ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν ἐπιγραφὴ; Ἀναμέσον τῶν δύο ἀνωτέρω τάφων Μολοσσικὸς τις κύων, ἐκ φαιοῦ λίθου ἄριστα καὶ φυσικώτατα ἐξεργασμένος, φρουρεῖ καθήμενος ὀκλαδὸν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ κυρίου του. Οὐδεμία ἐπιγραφὴ, οὐδὲν ἐμβλημα ἐξηγεῖ τί πλεον' πιστὸς ὁ κύων οὗτος, καὶ μετὰ εἴκοσιν ἔσως αἰῶνας μένει ἀγρυπνῶν ἐνταῦθα· ἰδὲ πῶς αἶρει τὴν κεφαλὴν, ἰδὲ πῶς μεριμνᾷ εἰσέτι μὴ τις ἀσεβὴς πλησιάζας ταραξῇ τὴν κόνιν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ νεκροῦ!

Λύσις τοῦ 40^{ου} Αἰτίγματος

« ΧΡΟΝΟΣ. »

Ν. Γ. Θ.